

Лариса Березівська

ЕЛЕКТРОННИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ РЕСУРС «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ» ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ

Анотація. Розкрито зміст, структуру та функції створеного Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В.Сухомлинського Національної академії педагогічних наук України електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» у структурі професійної підготовки педагогів у контексті освіти для миру. Нині постійно поповнюваний змістовний інформаційно-бібліографічний ресурс містить 51 персоналію, серед яких – відомі вітчизняні та зарубіжні педагоги, освітні діячі різних історичних періодів розвитку освіти. З-поміж зарубіжних персоналій у ресурсі представлена постать видатного польського педагога Януша Корчака. Доведено, що електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» є вагомим внеском у розвиток педагогічної біографіки, дозволяє крізь призму наукових біографій системно простежувати розвиток української і зарубіжної освіти, педагогічної думки як у макроісторичних, так і в мікроісторичних вимірах. Він може слугувати основою для подальших наукових розвідок з історії освіти, педагогіки; розширення, доповнення та оновлення змісту навчального курсу історії педагогіки; розроблення спецкурсів з історії освіти України в педагогічних закладах вищої освіти, у системі перепідготовки педагогічних кадрів, написання підручників та посібників з історії педагогіки. Систематична презентація за допомогою електронного ресурсу узагальненого історико-педагогічного знання про гуманістичні ідеї українських і зарубіжних педагогів чи освітян минулого має особливе значення для педагогічної освіти, а саме у системі професійної підготовки, бо є джерелом формування у студентів – майбутніх педагогів – педагогічного світогляду, національної свідомості, підвищення їхнього духовного рівня у контексті утвердження миру як цінності в умовах глобальних цивілізаційних викликів.

Ключові слова: педагогічна освіта, історико-педагогічне знання про гуманістичну педагогіку, педагогічна біографіка, електронні ресурси, інформаційно-бібліографічні ресурси, інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу».

Вступ. В умовах інтенсивного реформування освіти в Україні на засадах людиноцетризму як умови інтеграції у світовий і європейський освітній, культурний, дослідницький простір набуває актуальності історико-педагогічне знання про видатних українських і зарубіжних педагогів, освітян у процесі підготовки майбутніх педагогів. Про історію освіти вони дізнаються з коротких курсів педагогіки, спецкурсів з історії педагогіки чи в ході вивчення педагогіки вищої школи. Хоча з кожним роком зменшується кількість годин на вивчення курсу історії освіти. Однією з сучасних форм репрезентації історико-педагогічного знання, крім підручників, посібників з історії педагогіки, є електронні ресурси, які набувають особливої

актуальності в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства. Оскільки, як зазначається у «Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018), «на шляху розвитку інформаційного суспільства... педагог є одночасно і об'єктом, і провідником позитивних змін»¹, педагогічний світогляд має формуватися на гуманістичних цінностях, що особливо актуально сьогодні – у період розбудови Нової української школи.

Мета статті – розкрити зміст, стан та перспективи розвитку інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. Сухомлинського як форми поширення педагогічного біографічного знання і його значення у структурі професійної підготовки майбутніх педагогів процесі утвердження освіти за мир.

Виклад основного матеріалу. З проголошенням незалежності України у контексті відродження української гуманітаристики науковці спрямували зусилля щодо повернення забутих у радянську добу імен українських педагогів, освітніх діячів. Численні біографічні розвідки (статті, монографії, дисертації) розкривають не лише їхні віхи життя та діяльності, а й розвиток освіти та педагогічної думки України в різні історичні періоди. Накопичення матеріалів біографічного характеру та розвиток інформаційних технологій і ресурсів уможливило створення електронних науково-бібліографічних ресурсів. Провідну роль в інтеграції та поширенні педагогічного біографічного знання в Україні відіграє Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. Сухомлинського НАПН України (далі – ДНПБ). На її веб-сайті представлено інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу»², що створюється фахівцями ДНПБ у межах наукових досліджень (2008–2015 рр. – керівник П. Рогова, з 2015 р. – Л. Березівська). І це зрозуміло, бо ДНПБ здійснює науково-інформаційне забезпечення сфери освіти, педагогіки, психології в Україні.

Історіографічний огляд показав, що до аналізу цієї проблеми більшою чи меншою мірою зверталися українські вчені (Л. Березівська, А. Доркену, Л. Пономаренко, В. Попик, П. Рогова та ін.) наукових розвідках³.

Сьогодні інформаційно-бібліографічний ресурс, який постійно

¹ Концепція розвитку педагогічної освіти: наказ М-ва освіти і науки України від 16 лип. – 2018 р. – № 776. Міністерство освіти і науки України: офіц. портал. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 15.04.2019).

² Інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу». Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського: офіц. портал. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічні-ресурси/видатні-педагоги/> (дата звернення: 15.04.2019).

³ Березівська Л. Д. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського як інтегратор і поширювач педагогічного біографічного знання. Українська біографістика = *Biographistica Ukrainica*: зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж. – Київ, 2015. №12. – С. 283–295 та ін.

доповнюється та розробляється, містить 51 персоналію. Це відомі вітчизняні педагоги та освітні діячі різних історичних періодів розвитку освіти: Х. Алчевська, С. Ананьїн, О. Астряб, С. Батишев, Є. Березняк, М. Берлинський, Т. Бугайко, М. Бунге, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грінченко, М. Драгоманов, В. Дурдуківський, О. Духнович, О. Захаренко, В. Каразін, М. Корф, Г. Костюк, П. Куліш, М. Ланге, Т. Лубенець, А. Макаренко, В. Онищук, О. Пчілка, М. Пирогов, С. Русова, Я. Ряппо, І. Сікорський, Г. Сковорода, І. Соколянський, В. Сухомлинський, І. Тесленко, К. Ушинський, С. Чавдаров, П. Чамата, Я. Чепіга (Зеленкевич), П. Юркевич, М. Ярмаченко.

Оскільки у 2003 р. бібліотеці присвоєно ім'я видатного українського педагога-гуманіста, дитячого письменника В. Сухомлинського (1918–1970), науковці спрямовують дослідницькі зусилля на розвиток сухомліністики. Розділ «Сухомлинський Василь Олександрович» містить такі відомості: біографія діяча; бібліографія його праць і матеріалів про нього; окремі повнотекстові твори; фотогалерея; товариства, асоціації, заклади, що носять ім'я педагога; інформація про нагороди, премії, пам'ятники, педагогічні читання, інтернет-ресурси, пов'язані з цією видатною постаттю, тощо.

Інформаційно-бібліографічний ресурс також охоплює низку зарубіжних персоналій: В. Бехтерєв, Ф. Діттес, Я. Коменський, Я. Корчак, М. Монтессорі, Ф. Фребель, С. Френе. Серед зарубіжних персоналій у ресурсі представлена постать видатного польського педагога Януша Корчака за такими рубриками: «Біографія», «Корчак і Україна», «Бібліографія публікацій», «Скульптура/графіка», «Кіно-фото документи», «Корчаківські товариства», «Повнотекстові документи», «Ушанування пам'яті».

У 2008–2018 рр. інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» в основному розробляється за традиційною структурою: біографія діяча; бібліографія його праць та матеріалів про нього; окремі повнотекстові твори; додаткові матеріали, зокрема присвячена педагогу фотогалерея; матеріали, що розкривають діяльність установи, яка носить його ім'я (за наявності); інформація про нагороди, премії, пам'ятники, наукові читання, пов'язані з ім'ям видатної постаті тощо.

Основою розроблення аналізованого електронного ресурсу є підготовлені викладачами університетів і співробітниками наукових інститутів монографії, підручники й навчальні посібники з історії педагогіки, які відіграють важливу роль у підготовці майбутніх педагогів. Зокрема, найбільш повно презентує педагогічне біографічне знання України навчальний посібник «Українська педагогіка в персоналіях» (2005), де представлено відомості про українських філософів, письменників, педагогів

X–XX ст. (загалом понад 160 персоналій) і бібліографії їхніх праць⁴.

З часу створення й донині успішно реалізується мета ресурсу – популяризація кращих здобутків вітчизняної та зарубіжної наук про освіту, педагогіку та психологію шляхом консолідації інформації про визначних вітчизняних і зарубіжних осіб, зокрема висвітлення їх життя, діяльності, творчої спадщини. Безперечно, крізь призму наукових біографій простежується розвиток української освіти, гуманістичної педагогічної думки як у макроісторичних, так і в мікроісторичних вимірах.

Визначимо основні функції інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу». Передусім він цілісно представляє життєвий шлях і науковий доробок конкретної педагогічної персоналії та відображає ступінь її дослідженості в науковому просторі, що сприяє поглибленню інформаційних запитів широкого кола віддалених користувачів, зокрема науковців, викладачів, студентів, аспірантів, докторантів України і світу з різноманітних проблем історії національної та зарубіжної освіти, гуманістичної педагогічної думки.

Ресурс забезпечує інформаційний супровід історико-педагогічної науки, бо є джерелом для написання дисертацій, планових науково-дослідних робіт; поповнює історико-педагогічне знання щодо тієї чи іншої особистості, її внеску в розвиток науки і практики, оскільки сприяє наповненню змісту підручників з історії освіти та педагогічної думки, написанню бакалаврських і магістерських робіт; уможлиблює якісне проведення масових науково-практичних заходів (конференцій, круглих столів тощо), присвячених творчій діяльності певних педагогів та освітніх діячів. Водночас цей ресурс знайомить дослідників із фондом ДНПБ, зокрема з педагогічними джерелами.

Висновки. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» ДНПБ передусім відіграє важливу роль у розвитку педагогічної біографістики, оскільки забезпечує популяризацію творчої спадщини відомих педагогів, освітян минулого на основі кооперації зусиль історико-педагогічної науки та галузевої біографістики. Не применшуючи значення друкованих біографічних видань, зазначимо, що електронні ресурси є доступними для значно ширшого кола відділених вітчизняних і зарубіжних користувачів, при цьому вони постійно оновлюються. Цей ресурс може слугувати основою для подальших наукових розвідок з історії освіти, педагогіки; розширення, доповнення та оновлення змісту навчального курсу історії педагогіки; розроблення спецкурсів з історії освіти України в педагогічних закладах вищої освіти, у

⁴ Українська педагогіка в персоналіях: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / авт. кол.: Сухомлинська О. В., Антоненко Н. Б., Березівська Л. Д. та ін. – Київ: Либідь, 2005. – Кн. 1–2.

системі перепідготовки педагогічних кадрів, написання підручників та посібників з історії педагогіки.

Творче використання за допомогою електронного ресурсу узагальненого історико-педагогічного знання про гуманістичні ідеї українських і зарубіжних педагогів чи освітян минулого має особливе значення для педагогічної освіти, зокрема, у системі професійної підготовки майбутнього вчителя, бо є джерелом формування у студентів – майбутніх педагогів – педагогічного світогляду, національної свідомості, підвищення їхнього духовного рівня у контексті миру як цінності в умовах глобальних цивілізаційних викликів.

Водночас віртуальний ресурс потребує систематичного оновлення з урахуванням нових здобутків українських і зарубіжних історико-педагогічних, історичних та біографічних студій, новітніх інформаційних технологій, що забезпечить у перспективі комплексне, глибоке й багатогранне висвітлення життя і діяльності педагогів, освітніх діячів у науково-педагогічному просторі зокрема й соціально-культурному загалом, їхнього внеску в розвиток української й зарубіжної освіти для миру. З огляду на це до перспектив розвитку цього ресурсу передусім відносимо наповнення його англomовним контентом.

У цілому постійно поповнюваний електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» нині є невід'ємним складником національного гуманітарного простору в умовах розбудови незалежної України, формою поширення біографічних знань, що сприятиме об'єднанню творчих зусиль українських і зарубіжних істориків освіти, педагогів-біографістів.

Бібліографія

1. Березівська Л. Д. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського як інтегратор і поширювач педагогічного біографічного знання. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж. – Київ, 2015. – № 12. – С. 283–295.

2. Доркену А. М. Інформаційний ресурс «Видатні педагоги України і світу» Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського в контексті розвитку суспільства знань. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж. – Київ, 2012. – Вип. 9. – С. 364–378.

3. Інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу». Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського: офіц. портал. URL: <http://dnrb.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічні-ресурси/видатні-педагоги/> (дата звернення: 15.04.2019).

4. Концепція розвитку педагогічної освіти : наказ М-ва освіти і науки України від 16 лип. 2018 р. № 776. Міністерство освіти і науки України: офіц. портал.

URL:<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 15.04.2019).

5. Пономаренко Л. О. Формування інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» у 2018 році. Інформаційне забезпечення сфери освіти України: звіт. наук.-практ. конф. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського за результатами наук. дослідж. у 2018 р., 27 груд. 2018 р., Київ: тези / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2018. – С. 49.

6. Попик В. І. Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: монографія. Київ: [б. в.], 2013. – 520 с.

7. Рогова П. І. Формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: стан і шляхи розвитку. Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: зб. наук. пр. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ, 2010. – Вип.2: Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку. – С. 10–27.

8. Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; за заг. ред. Л. Д. Березівської. – Київ, 2017. – 27 с. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/Development-strategy-2017-2026_ukr.pdf (дата звернення: 15.04.2019).

9. Українська педагогіка в персоналіях : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / авт. кол.: Сухомлинська О. В., Антоненко Н. Б., Березівська Л. Д. та ін. Київ: Либідь, 2005. – Кн. 1–2.

Larysa Berezivska

ELECTRONIC INFORMATION AND BIBLIOGRAPHIC RESOURCE «OUTSTANDING TEACHERS OF UKRAINE AND THE WORLD» AS A BASIS OF TEACHER PROFESSIONAL TRAINING

Summary. *The article covers the content and the role of the electronic information bibliographic Outstanding Teachers of Ukraine and the World resource in the structure of teachers' professional training in the context of education for peace. The resource produced by V.O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, is constantly filled with new information. At present, it contains 51 personalias, including famous national and foreign teachers and educationalists who belong to different historical periods of development of education. It is noteworthy that the information about an outstanding Polish teacher Janusz Korczak is represented in the resource. It is argued that the electronic information bibliographic Outstanding Teachers of Ukraine and the World resource is a significant contribution to the development of pedagogical biography, since it allows to systematically trace the development of Ukrainian and foreign education and pedagogical thought both in macro- and micro-historical dimensions through the prism of scientific biographies. It can be helpful to fulfill the following: to further research on the history of education and pedagogy; to expand, correct and modernise the content of the History of Pedagogy as an academic subject; to develop special courses on the history of education in Ukrainian teachers'*

training institutions of higher education; to improve the system of teachers' professional training, producing textbooks and manuals on the history of pedagogy. The electronic resource represents the generalised historical and pedagogical knowledge about humanistic ideas of Ukrainian and foreign teachers or educators of the past. It is of great importance for pedagogical education, including the system of professional training, since it is a source of formation of future teachers' pedagogical outlook, national consciousness, and raising their spiritual level in terms of peace as a value in the context of global civilisational challenges.

Key words: *pedagogical education, historical and pedagogical knowledge about humanistic pedagogy, pedagogical biographics, electronic resources, information bibliographic resources, information bibliographic Outstanding Teachers of Ukraine and the World resource.*

Larysa Bereziwska

ELEKTRONICZNY ZASÓB INFORMACYJNO-BIBLIOGRAFICZNY «WYBITNI PEDAGODZY UKRAINY I ŚWIATA» JAKO PODSTAWA EDUKACJI ZAWODOWEJ PEDAGOGÓW

Streszczenie. *Artykuł ujawnia treść, rolę stworzoną przez Państwową Bibliotekę Naukowo-Edukacyjną Ukrainy nazwaną imieniem W. O. Suchomlńskiego Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy elektronicznego zasobu informacyjnego i bibliograficznego «Wybitni pedagodzy Ukrainy i świata» w strukturze kształcenia zawodowego pedagogów w kontekście edukacji na rzecz spokoju. Obecnie stale uzupełniany treściowy zasób informacyjny i bibliograficzny zawiera 51 osobowości, wśród których znane pedagodzy krajowi i zagraniczni, postacie edukacyjne różnych okresów historycznych w rozwoju edukacji. Warto zauważyć, że wśród obcych osobowości w zasobie reprezentowana jest postać wybitnego polskiego pedagoga Janusza Korczaka. Uzasadnionym jest to, że elektroniczny zasób informacyjny i bibliograficzny «Wybitni pedagodzy Ukrainy i świata» stanowi istotny wkład w rozwój biografiki pedagogicznej, pozwala przez pryzmat biografii naukowych systematycznie śledzić rozwój ukraińskiej i zagranicznej edukacji, myśli pedagogicznej zarówno w wymiarach makrohistorycznych, jak i mikrohistorycznych. On może służyć jako podstawa do dalszych badań naukowych nad historią edukacji, pedagogiki; rozszerzenia, uzupełnienia i aktualizacji treści kursu szkoleniowego z historii pedagogiki; opracowania specjalnych kursów z historii edukacji Ukrainy w pedagogicznych szkołach wyższych, w systemie przekwalifikowania personelu pedagogicznego, pisania podręczników i przewodników z historii pedagogiki. Reprezentacja za pomocą elektronicznego zasobu uogólnionej wiedzy historycznej i pedagogicznej na temat humanistycznych idei pedagogów i wychowawców ukraińskich i zagranicznych przeszłości ma ogromne znaczenie dla edukacji pedagogicznej, a mianowicie w systemie szkolenia zawodowego, ponieważ jest źródłem formowania perspektywy pedagogicznej, świadomości narodowej, podniesienia poziomu duchowego studentów – przyszłych pedagogów – w kierunku spokoju jako wartości w kontekście globalnych wyzwań cywilizacyjnych.*

Słowa kluczowe: *edukacja pedagogiczna, wiedza historyczna i pedagogiczna na temat pedagogiki humanistycznej, biografika pedagogiczna, zasoby elektroniczne, zasoby informacyjne i bibliograficzne, zasób informacyjny i bibliograficzny «Wybitni pedagodzy Ukrainy i świata».*